

pravoslavne Crkve; pravoslavna kultura; etičke ideje pravoslavlja; političke ideje pravoslavlja; Rim, Bizant, Moskva, Rusija i Europa; pravoslavlje unutar današnjeg ekumenizma; veličina i slabost pravoslavlja.

Knjiga je na kraju dopunjena zanimljivim dodatkom koji se sastoji od različitih crteža, shema i ilustracija s različitih područja života i vjere istočnih Crkava.

Iako je knjiga zanimljiva pojava na području teološke literature na hrvatskom jeziku, neke autorove nedovoljno kritičke procjene i stavove glede kršćanskog Istoka trebalo bi uzeti prije svega kao njegovo mišljenje, a ne kao objektivnu istinu. Radi se, naime, i u ovom slučaju - po mom mišljenju - o primjeru zapadnjačke "orijetofilije", tj. o duhovno-emosivnom stavu nekih teologa koji je prisutan na Zapadu u posljednjih dvadesetak godina, ali upravo zbog te "zaljubljenosti" nije uvijek sposoban zauzeti kritički stav. Isto tako, možda kao posljedica tradicionalne protestantske "katolikofobije", neke Benzove misli o katolicizmu, u najmanju ruku, mogu se dovesti u pitanje.

U svakom slučaju, knjiga je za pročitati, posebno za one koje samo "usput" zanima kršćanski Istok.

Tomu Vukšić

I VELIKE STVARI MOGU BITI JEDNOSTAVNE

Zapis o jednom suvremeniku

U talijanskom gradiću Frascati, nedaleko od Rima, živi poznati talijanski katolički književnik ITALO ALIGHIERO CHIUSANO; kod nas gotovo posve nepoznat. Umjetnički i znanstveni opus Chiusana, inače rođenog 1926. godine u Breslau, bogat je i raznolik. Kao germanist međunarodnog ugleda autor je knjiga: *Heinrich Böll* (1974), *Goetheov život* (1981), *Povijest njemačkog modernog kazališta* (1976), *Njemačka književnost* (1984) i *Dugi mjeseci* (1978) s priložima o negermanskim književnostima. Od književnih radova spomenimo neke romane: *Dokaz osjećaja* (1966), *Božji sud* (1979), *Uništena* (1987), *Rakova mana* (1986) i dr. Suradnik je brojnih novina i časopisa, a pisac je i pjesme *Gorke bobice* (1987), kazališnog djela *Tri kazališna noćurna* (1983) i brojnih radio drama. Godine 1989. izašla mu je zbirka pripovjedaka *Stakleni junaci*.

Budući da mu je otac bio po zvanju diplomat, Chiusano je mnogo putovao. Za očeva službovanja u Njemačkoj rodio se u Breslau, koji je danas u Poljskoj (Wroclaw). I on je, kao i otac mu, veliki zaljubljenik i poznavatelj njemačke književnosti, prevoditelj s njemačkoga i vrlo cijenjen kritičar u Njemačkoj i čitavoj Europi. Chiusano je poštovan i cijenjen kao otvoren i hrabri katolički intelektualac, k tome katolik praktikant, vjeran Crkvi i njezinu naučavanju. Zaslužuje, dakle, da toga humanistu, vjernika, intelektualaca i pjesnika malo poslušamo na temu: Koja su karakteristična

svjetla i sjene našega vremena? Koja je budućnost čovječanstva? I koja je Marijina uloga u ovom našem vremenu?

"Dva svjetska rata, logori, gulazi, atomske bombe i druge slične ekološke opasnosti...", uzrok svemu tome on vidi u dekristijanizaciji društva i vjerskoj indiferentnosti velikoga dijela današnjega čovječanstva. "Svijet vjeruje da mu je oslobođenje od Boga i Božjih zakona veliki dobitak; ustvari, to je njegov tragični gubitak. Mit Prometeja i povijest Babilonske kule evidentno se ponavlja. Ovo je vrijeme nakon propasti tolikih ideologija, tek vremenski posljednjih: marksizma i državnog ateizma." Chiusano se nada da će svijet, valjda konačno, otvoriti oči istini, to jest Bogu, da će se savijesti proboduti, da će čovjek odlučiti živjeti po Evanđelju, čiji je program života, po njegovu osobnom iskustvu, "divan i stvaran". Po sudu ovog velikog katoličkog intelektualaca, svjetla zraka ipak se probija kroz tolike sjene, i pobijedit će sjenu, makar danas izgleda da prevladava carstvo sjene i tame.

U ovom tako očitom obratu svjetskih razmjera, po sudu Chiusana, bitnu ulogu ima i Madona. Njezina je uloga na poseban način značajna u slomu marksizma u istočnoeuropskim zemljama i u samom Sovjetskom Savezu. On u Mariji vidi sestru i Majku svih nas i svakoga od nas, jer je istovjetne ljudske naravi kao i mi. Iako i ona sama participira na jedinom univerzalnom posredništvu Krista, svoga Sina, Marija je posrednica uvijek puna samilosti i milosrđa prema nama, uvijek je na našoj strani. Ne hrabri nas na putu grijeha "nego nama u griješnju, a Sinu u kažnjavanju dovikuje: stoji!" Ako svijet stoji danas loše, to je zato jer vjeruje da mu više nije potrebna nježnost nego samo seks, okrutnost, moć i nestrpljivost s prigovaranjima. Spomenimo ovdje, da se ovaj visoki katolički intelektualac i u isto vrijeme jednostavni pobožni praktikant mnogo divi liniji aktualne Crkve, odnosno Magisterija na čelu s Ivanom Pavlom II, koji je svemu davao i daje odlučujući poticaj. Papa i sam veliki Marijin pobožnik, pridaje odlučujuću ulogu Mariji i marijanskoj dimenziji u kršćanskom životu, bdijući nad opasnošću ispraznog sentimentalizma.

U razgovoru o sadašnjem povijesnom svjetskom ideološkom i idejnom obratu Chiusano posebno navodi ulogu dvaju dokumenata aktualnoga Pape; on ih drži bitnima, među ostalim, u otkrivanju uloge *ženskoga* u Crkvi. To su enciklika *Redemptoris Mater* - o Marijinoj ulozi i *Mulieris dignitatem* - o ulozi žene u Crkvi. Po Chiusanu, ova su dva izvrsna papinska dokumenta prokrčila put u mentalitetu i ponašanju Crkve. On bi želio da Crkva bude još više na Kristovoj liniji. Krist je, naime, bio ne samo pun razumijevanja i opraštanja prema ženi, nego i izvrstan u načinu ophođenja i njezina *angažiranja*. Uostalom, vijest o najvažnijem događaju svoga života, o uskrsnuću, Krist objavljuje najprije jednoj ženi. Razgovor na najvišoj teološkoj razini Krist je vodio sa Samarićankom, ženom grešnicom i strankinjom. "Ove Kristove pouke treba duboko promeditirati. Krist ništa nije radio tek tako, slučajno. Znao je, naime, koje su neizmjerne mogućnosti službe ljubavi i privrženosti koje ona, žena, ima; više nego muškarac. Ona je pravi specijalist u majčinstvu, u nježnosti, razumijevanju i ljubavi."

U aktualnoj povijesnoj promjeni Chiusano je uvjeren da je konačna pobjeda u rukama Božjim, iako on dopušta da najprije moramo proći kroz mrkli i zastrašujući tunel, kako se izražava Apokalipsa. Navedimo ovdje

jednu posve originalnu i zanimljivu Chiusanovu usporedbu: "Apokalipsa je kao u životu posljednja noć pred vjenčanje. Tko posve čisto živi, ne upušta se u anticipaciju bračnog života. Mnogo zbog toga trpi; nestrpljiv je očekujući čas radosne ljubavi življenje u Bogu". On, dakle, ovo teško apokaliptičko iskustvo vidi u zaručničkom smislu. Ono je samo preludij velikom vjenčanju s Bogom. Jasno, da je ovaj preludij sav u nestrpljivom očekivanju, ali neće trajati dugo.

U svome razgovoru s Chiusanom, što ga je vodio Antonio Ungenti za list *Il Rosario* (čime se ovdje služimo), upitan je što je s onima koji su *male vjere*, koji su je izgubili i koji se osjećaju nesigurnima? Njegov odgovor i savjet je odlučan: Treba se neposredno susresti s Evanđeljem. "Oni koji su izgubili vjeru radi religioznih (teoloških) polemika i čitanjem protivne literature, treba da u ruke uzmu Evanđelje i da ga *zdušno* čitaju. Tamo će pronaći najveću, štoviše jedinu pravu revoluciju svih vremena, koja se sastoji u ovome? Bog se preko Isusa stavlja u našu službu i sav se predao svima." Tako ovaj ugledni Talijan njemačke duhovne i intelektualne formacije vidi lijek za boli našega vremena, među ostalim: u vraćanju nevjernika ili mlako vjerujućeg čovjeka Bogu, u shvaćanju da mu je potrebna Božja i ljudska nježnost i pomoć, nasuprot posvemašnjoj seksualne neobuzdanosti, okrutnosti, moći i nestrpljivosti. Jednostavno ali mnogo!

Petar Zdravko Blajić

FESTINA LENTE, U IME BOGA

Dobro je što je u *Crkvi u svijetu*, Split, 1992/3 (str. 167-170), zazvonilo zvono "znaka vremena": Ivo DERADO, *Ekološki problemi zahtijevaju "novu" teologiju*. Suočimo se s tom, djelomično lucidnom, a u cijelosti dobronamjernom kritičkom analizom tematike o kojoj je riječ.

Autor je Splitsanin, naš domaći nadaleko priznati znanstveni-prirodoslovac, fizičar, "prije četrdeset godina" (167) student teologije i, u sklopu nje, filozofije na Teologiji u Splitu. Osnovna misao njegova kritičkog pogleda je dvostruka poruka suvremenim teolozima.

Prva je ova, kantovska (makar Kant imenom nije spomenut), da se suvremeni teolozi, "pogotovo splitski" (167), već jednom trgnu i prestanu "donkihotski" (168) baviti pseudoproblemima, trasiranjem filozofskih putova Tome Akvinskog do egzistencije Boga, čime se uporno bave s tolikim žarom, da bi se sam "doctor angelicus" (167) među njima osjećao "kod kuće" (167).

Druga poruka glasi, da se na području etike-moralke ne treba primarno baviti odnosom čovjeka prema čovjeku, "meduljudskim odnosima" (180), nego odnosom čovjeka prema prirodi; "ekološka moralka mora biti u prvom planu" (170), pa u tu svrhu suvremena, "nova" teologija mora udovoljiti potrebi formiranja "doctor-a ecologicus-a" (170). Doctores eco-